

BEPUSHLIK TUSHUNCHASI, SABABLARI, DIAGNOSTIKASI VA DAVOSI

Xo'jamberdiyeva Yulduzxon Ne'matovna

Xo'jaobod Abu Ali ibn Sino nomidagi jamoat salomatligi texnikumi

Akusherlik va ginekologiya fani o'qituvchisi.

Bepushtlik, tug'maslik, tug'dira olmaslik — voyaga yetgan organizmning nayel (avlod) qoldirishga ojizligi. Odamda — bir maromda (normal) jinsiy hayot kechirib, bo'yida bo'lishdan saqlanish vositalari (kontratsepiya)dan foydalanmay, kamida 1 yil birga turib farzand ko'rmaslik "bepushtlik" hisoblanadi. Bepushtlik erkaklarda ham, ayollarda ham uchraydi. Erkaklardagi bepushtlik — tug'dira olmaslikka jinsiy a'zolarining tug'ma nuqsoni, yallig'lanish kasalliklari yoki ularning shikastlanishi (qarang [Orxit](#), [Epididimit](#)), jinsiy maylning sustligi, shuningdek endokrin sistema faoliyatining o'zgarishi, urug' suyuushgi (sperma)da spermatozoidlar (jinsiy hujayralar) bo'lmasligi yoki ularning urug'lantira olish xususiyatining yo'qligi sabab bo'ladi.

Ayollardagi bepushtlik — tug'maslikka bachadon, tuxum yo'llari, tuxumdon va naylarning yallig'lanishi, so'zak, jinsiy a'zolar sili; ichki sekresiya bezlari (tuxumdon, kalqonsimon bez, buirak usti bezi va boshqalar) faoliyatining buzilishi, balog'atga

yetish davrida infeksiyon kasalliklar bilan og‘rinish natijasida markaziy nerv sistemasida ro‘y bergan jiddiy o‘zgarishlar, jinsiy a‘zolarining yetilmay qolishi — infantilizm sabab bo‘lishi mumkin. Yallig‘lanishi tufayli bachadon naylarining bitib qolishi, teshigining juda torayib ketishi sababli ayol tuxum hujayrasi erkak jinsiy hujayrasi ([spermatozoid](#)) bilan uchrasha va uruglana olmaydi yoki uruglangan tuxum hujayraning bachadonga utishi kiyinlashadi. Bepushtlikda erxotin tibbiy ko‘rikdan o‘tkaziladi. Bepushtlikni iloji boricha barvaqt aniqlab, sabablari bartaraf qilinsa yaxshi natijaga erishish mumkin. Bepushtlikni vrach davolaydi. Yallig‘lanish jarayoni bilan bog‘liq bo‘lgan bepushtda fizioterapiya va kurortlarda davolanish ayn ikksa muhim.

Endokrin sistemasidagi o‘zgarishlar tufayli bepushtlik ro‘y berganda fizioterapiya, kurortlarda davolanish bilan birga gormonal dori-darmonlar ham buyuriladi. Bepushtlikning oldini olishda jinsiy a‘zolarining yalliglanish kasalliklarini o‘z vaqtida aniqlab davolash, abortga yo‘l quymaslik, shaxsiy va jinsiy ozodalik tartiblariga katiy amal qilish lozim.

Butun dunyoda turmush o‘rtoqlarning 8-12 foizi bepushtlik muammosini boshdan kechirmoqda. Shunday qilib, bepushtlik nima? Er va xotin birga bir yil davomida yashab turib xam xech qanday kontraseptiv vositalardan foydalanmasa xam bo‘yida bo‘lmaslikka farzandsiz nikoh yoki bepushlik deb aytiladi. Tibbiyotda bepushtlik muammosi mavjudligini aniqlash uchun, 35 yoshgacha bo‘lgan er-xotinlar kamida bir yil jinsiy aloqada bolishi kerak va 35 yoshdan oshiq bolgan ayollar 6 oy ichida kontratsepsiya usulidan foydalanmasdan jinsiy aloqada bo‘lishi kerak

Yosh juftliklar vahima qilmasligi kerak!

Umuman olganda, yosh juftliklar uchun juda shoshilib harakat qilish kerak emas. Er-xotinning 25 yoshgacha , unda bir necha yil davomida bepushtlik bilan

davolanmasligi tavsiya qilinadi. Biroq, 30 yoshdan oshgan bemorlar uchun bepushtlik holatlariga qarab natija aniqlanadi.

Erkaklarda bepushtlik holatlari nima sababdan paydo bo`lishi mumkin?

Erkaklarning unumdorligini his etishiga ko'pgina sabablar bo'lishi mumkin.

Quyida siz erkaklarda bepushtlikning eng keng tarqalgan sabablarini ko'rasiz:

- Agar odamda xlamidiya, gonoreya, epidemik parotit kasalliklari bolganida.
- Agarda odam OIV chalingan bo'lsa,
- Agarda odamda spermatozoidlarni ishlab chiqarish yoki g'ayritabiiy spermatozoidlar, genetik kasalliklar, qandli diabet,
- Agar uning moyaklaridagi qon tomirlari ko'paygan bo'lsa, bu holat sperma sifatiga ham ta'sir qilishi mumkin.
- Agar erkak kishida vaqtdan ilgari eyakulyatsiya sodir bo'lsa yoki boshqa kistoz fibroz kabi genetik kasalligi bo'lsa.
- Agar odamda moyaklardagi to'siq yoki reproduktiv organlarga zarar yetkazadigan tizimli muammo bo'lsa
- Agar inson radiatsiyaga, pestitsidlarga va boshqa kimyoviy moddalar ta'sirga duchor bo'lsa.
- Agar odam muntazam ravishda dori-darmonlarni qabul qilsa, antibiotiklar, antihipertensivlar kabi
- Agar biror kishi og'ir sigaret chaksa yoki ichki juda ko'p ichsa.
- Agar kishi yuqori issiqlikka duchor etilsa, masalan, saunalar yoki issiq kúvetler, sperma ishlab chiqarishga ta'sir qilishi mumkin.
- Biror kishi saraton, saraton kasalligi kemoterapi o'gan bo'lsa, bularning barchasi sperma ishlab chiqarishni jiddiy ravishda buzadi.

Ayollarda bepushtlik holatlari nima sababdan paydo bo'lishi mumkin?

Ayollarning unumdorligini boshdan kechirishining ko'pgina sabablari bo'lishi mumkin. Quyida siz ayollarda bepushtlikning eng keng tarqalgan sabablarini ko'rasiz:

- Agar ayol tuxumdonlardan tuxum qo'yilishiga ta'sir qiladigan ovulyatsiya kasalliklari bo'lsa.
- Agar ayolda polikistik ovaryan sindromi kabi gormonal kasalliklar bo'lsa.
- Agar ayolda hiperprolaktinemiya bo'lsa – bu ona sutini ishlab chiqishni rag'batlantiruvchi gormonal kasallikdir.
- Ayolning juda ko'p miqdordagi qalqonsimon gormonlari (hipertiroidi) yoki juda kam (hipotiroidizm), bu holatlar hayz davrida ham o'zgarishi mumkin yoki bepushtlik sababi bo'lishi mumkin.
- Agar ayol ortiqcha spor bilan shug'unlasa.
- Agar ayolda semirish, anoreksiya, bulimiya, pika, kasalliklari bo'lsa
- Agar ayol saraton, saraton kasalligiga chalingan yoki kemoterapi ko'rgan bo'lsa, bularning barchasi tug'ilishga jiddiy ta'sir ko'rsatadi.
- Agar ayolda bachadon yoki bachadon bilan anomaliyalar bolsa.
- Agar ayol bachadon miomasiga ega bo'lsa, ya'ni bachadon saratoni bo'lsa, ular fallop naychalarini bloklab qo'yishi va kamdan-kam hollarda bepushtlik keltirib chiqarishi mumkin. Ko'pincha, bu bachadon miomalari urug'langan tuxumni joylashtirilishiga to'sqinlik qiladi.
- Agar ayolda erta menopauz deb ataladigan bosh tuxumdon etishmovchiligi mavjud bo'lsa, tuxumdonlar ishlamay qoladi va hayz muddati 40 yoshdan oldin tugaydi. Erta menopoz – ayollarda bepushtlikning sabablaridan biri.
- Agar ayolda Turner sindromi yoki Fragile X sindromi kabi genetik kasalliklar mavjud bo'lsa, ular ayollarda bepushtlik keltirib chiqaradi.
- Agar ayol sigaret cheksa yoki ichkilik ko'p ichsa .

- Agar ayolning abdominal tos a`zolarining yoki ayolning tos spaykalari va tos infeksiyasi kasalıkları otkazilgan bo`lsa yoki obstruksiyasi ko`pincha fallopiya trubasining yallig`lanishidan (salpingit) olib keladi. Odatda jinsiy yo`l bilan yuqadigan kasallik Salpingitga olib kelishi mumkin.

Mahlumki, oilali juftliklarning 15 foizi er-xotindan birining fertillilik bilan bog`liq muammosi tufayli farzandli bo`la olmaydi, deb xabar beradi "Utro.RU". Muammo shundaki, shifokorlar ba`zan bepustlik sababini aniqlay olmaydilar. Yaqinda tadqiqotchilar diabet va erkaklar fertilligi (ota bo`la olish qobiliyati) pasayishi o`rtasidagi bog`liqlikni aniqlashdi.

Ma`lum b`ylishicha, taxlil re`roduktiv klinikalarga murojaat qilgan taxminan 750 nafar erkakka doir ma`lumotlari bo`yicha ytkazilgan. SHunday qilib, bu erkaklar yurak va qon tomir kasalliklariga chalingan edi. SHu sababli be`pushtlik rivojlanishida odatiy holdir.

Ammo diabetning 2-toifasi mavjudligi yoki yo`qligi farzandli bo`lish ehtimoliga ta`sir qiladi.

Be`pusht erkaklarning taxminan 15 foizida bir vaqtning o`zida diabet oldi kasalligi mavjud, lekin o`zlari uning rivojlanishini bilishmagan. Qondagi qand moddasini tartibga solish bilan bog`liq muammolar sperma sifatining pasayishi va testosteron darajasining pasayishi bilan birga kechadi.

Umuman olganda, xar oltinchi bemor qandli diabetga chalingan yoki qondagi glyukoza va insulin xavfli darajaga ko`tarilgan diabetgacha bo`lgan holatda bo`lgan.

Ayollarda bepustlik bilan davolash qanday amalga oshiriladi?

Bepustlikni davolashda, birinchi navbatda, bepustlikning identifikatsiyasi va bepustlikning sababi bo`lgan omillarni eng yaxshi tarzda aniqlash kerak. Yaxshi davolash usullari yaxshi tashxis orqali amalga oshiriladi. Barcha tergov va tekshiruvlardan so`ng, bepustlik sababi to`g`ri aniqlanishi kerak. Davolash ham ushbu bosqichdan keyin boshlanishi kerak.

Ovulasyon davolash: Barcha tekshiruvlardan keyin ayollarda bepushtlik sababi yo'q yoki tuxumni tushuntirmasa, davolashadi. Ushbu davolanish ayollarda tuxumning nosimmetrikligi holatlarida ham qo'llaniladi. Davolashning maqsadi ayolga har oy muntazam ravishda tuxum qo'yishga imkon berishdir. Har oyda tuxum qo'yadigan ayol muntazam ravishda qarindoshlik aloqalari mavjud bo'lsa, muntazam homilador bo'lish imkoniyatini oshiradi.

EKO davolash: Agar ayolning bachadonidagi har ikkala quvur bloklangan yoki shikastlangan bo'lsa, homilador bo'lish ehtimoli deyarli yo'q. Har ikkala trubadan ham to'siq qo'yilgan ayollar bepushtlik xavfiga duch keladilar. Boshqa davolanish usullu isa bu EKO. EKO'ni davolashda ayollar 99 foizga homilador bo'lishi mumkin.

Erkaklar bepushtlik bilan davolash qanday amalga oshiriladi?

Tibbiyot va texnika taraqqiyoti natijasida so'nggi yillarda erkaklarda bepushtlik davolash bo'yicha tadqiqotlar kengaytirildi va davolanishda juda yaxshi natijalarga erishildi. Erkaklar bepushtligi davolash juda rivojlandi.

Birinchi, bepushtlik holatini aniqlashning eng muhim maqsadi – bepushtlik davolash. Masalan Erkaklarda varikozel ehtimolligi katta bo'lsa, jarrohlik amaliyotini boshlash kerak. Agar bepushtlik sababi gormon etishmovchiligi deb hisoblansa, gormonlarni erkaklar qo'llab-quvvatlaydi. Odamlarning bepushtlik sabablari ikkiyuzlamachilik va ajralishdir. Bunday sharoitlar yuzaga kelganda, dori shifokor tomonidan odamga beriladi va psixologik yordam beriladi. Bunday hollarda giyohvandlik va ayniqsa, psixologik yordamni bepushtlik davolashda ijobiy deb topildi.

Yana bir davolash usuli emlashdir. Immunizatsiya davolash erkaklarga ham, ayollarga ham qo'llanilishi mumkin va farzandsiz juftliklar uchun qo'llaniladigan eng keng tarqalgan davolanish usullaridan biridir. Vaktsinatsiya usuli erkaklar odatdagidan past bo'lgan spermatozoidlar va ularning tuxumdonlaridagi muammolar bo'lgan ayollar uchun qo'llaniladi.

Foydalanilgan adabiyotlar ro'yhati

1. M.A Fozilbekova.X.S.Zaynutdinova.Akusherlik va ginekologiyada hamshiralik ishi.Toshkent-2007 y"O'qituvchi"
2. M.F.Ziyayeva."Ginekologiya"Toshkent-2007y "O'qituvchi"
3. YA.N.Allayopov."Onalikda hamshiralik parvarishi"Toshkent-2012"Voris nashriyot"
4. L.N.Yarashova."Ayollarda parvarish xususiyati"Toshkent-2014y "Ilm ziyo"
5. YA.N.Allayopov."Onalikda hamshiralik parvarishi"Toshkent-2017 "Voris nashriyot"
6. YA.N.Allayopov."Akusherlik va ginekologiya" Toshkent-2017 "O'zbekiston milliy ensiklopediyasi"Toshkent-2017y.

Internet saytlar ro'yhati.

- 1.Ziyonet.uz.
- 2.Med.uz.
- 3.Minzdrav. uz.
- 4.Tma.uz.
- 5.Tashmi.uz.

